Коли вмирає людина, зникає цілий світ...

Світлана Майорова

Заняття присвячене долі євреїв-жертв Бабиного Яру. Його основна мета - звернути увагу учнів не на числа, а на долі конкретних людей, наголосити на важливості індивідуальних доль на противагу статистиці трагедії, навчити розрізняти окремі особистості за цифрами.

Мета:
сформувати в учнів/учениць розуміння того, що внаслідок масових вбивств людей у роки Голокосту було знищено долі конкретних особистостей.

Очікувані результати:
після цього заняття учні зможуть:
- поглибити знання з історії Голокосту;
- удосконалити навички роботи з писемними джерелами;
- удосконалити навички критичного осмислення різних видів джерел;
- усвідомити важливість і цінність людської індивідуальності, а також важливість збереження пам’яті про окрему людину.

Тривалість: 45-60 хвилин.

Формат: урок, виховна година, година спілкування.

Необхідні матеріали:
мультимедійне обладнання (SMART-дошка/проектор, комп’ютер); віртуальний тур виставкою "Бабин Яр: пам’ять на тлі історії"; роздруковані матеріали (додатки).

План заходу

Крок 1. Вступ

Зробіть невеликий змістовний вступ до заняття. Коли ми говоримо про трагедію Голокосту, згадуючи про 6 мільйонів жертв, то не здатні осягнути всіх масштабів Катастрофи. Називаючи їхні імена, ми усвідомлюємо, що це не просто статистика. Бо за кожною цифрою стоїть життя конкретної людини.

«...Бабин Яр у Києві – одне з наймоторошніших місць масових убивств нацистами євреїв Східно-Центральної Європи в роки Другої світової війни. Саме тут, у Києві, стався один з найстрашніших актів Голокосту, коли військові забирали життя у цивільних. 29–30 вересня 1941 р. у Бабиному Яру каральні підрозділи СС (а саме айнзацгрупа “Ц”, німецький поліційний батальйон “Південь” та їхні поплічники) вбили 33 771 людину. Це були виключно євреї: жінки, чоловіки, діти, люди похилого віку... Протягом двох років (1941–1943) німецька окупаційна влада та її каральні органи перетворили Бабин Яр на місце постійних убивств. За цей період окупанти насильницьки забрали життя близько 100 тисяч людей...». (А. Подольський. Бабин Яр: минуле й сьогодення. Виклики пам’яті.)

Ознайомте учнів/ниць з цими висловами та обговоріть з ними прочитане.

«Ми – це не безліч стандартних “я”, а безліч всесвітів різних» (Василь Симоненко).

«Коли вмирає людина – зникає цілий світ. Коли мільйони ідуть у прірву – зникають цілі галактики. Якщо ти забудеш, за ким б’є цей дзвін, він битиме за тобою...» (документальний фільм «Великий голод», режисери Едуард Лозовий і Павло Овечкін, 2004–2005 рр.).

«Багато, особливо представників культурної еліти, досі висловлюють жаль про те, що Німеччина змусила Ейнштейна пакувати валізи, абсолютно при цьому не усвідомлюючи, що набагато більшим злочином було вбивство маленького Ганса Кона з того будинку за рогом – хоча він зовсім не був генієм...» (Ханна Арендт «Банальність зла. Ейхман в Єрусалимі»).

Запитання для учнів:

- Як ви розумієте прочитане?
- Що поєднує наведені тексти?
- Поясніть свої міркування, спираючись на тексти.

Крок 2. Робота з письмовими джерелами інформації

Об’єднайте учнів у групи по п’ять–шість осіб. Кожна група отримує тексти (додатки 1–5) та посилання на розділ віртуальної виставки «Бабин Яр: пам’ять на тлі історії» «Діти Бабиного Яру» (додаток 6). Надайте учням час для ознайомлення з текстами й матеріалами виставки та запитання для групового обговорення.

Для загального обговорення використайте структурні елементи методу «Прес» (позиція – обґрунтування – приклад).

Запитання для учнів:

- На які міркування наштовхує вас зміст цих джерел?
- Що спільного і відмінного можна помітити у джерелах?
- Які почуття виникають після ознайомлення?
- Виділіть у тексті слова, які, на вашу думку, найбільш точно характеризують викладені події та емоції.
- Які висновки зі своїх міркувань ви можете зробити?

Крок 3. Підсумок обговорення

Запитайте в учнів, як вони розуміють наведений вислів Тімоті Снайдера. *«...Нацистський і радянський режими перетворили людей на числа. Як науковцям, нам належить віднайти ці числа і зіставити з іншими. Як гуманістам, нам належить знову перетворити числа на людей. Якщо ми на це неспроможні, то Гітлер і Сталін вибудували не лише наш світ, а й нашу людяність?..»* (Тімоті Снайдер. «Криваві землі»).

У процесі обговорення використовуйте метод «Відкритий мікрофон».

Запитання для обговорення:

- Чому важливо відновлювати і зберігати пам'ять про загиблих людей?
- Що і як ми можемо зробити сьогодні, щоб сприяти цим процесам збереження пам'яті?
- Що було найважливішим для вас під час уроку? Який висновок ви зробили для себе?

Додаток 1

УРИВОК ЗІ СТАТТІ ВАСИЛЯ ГРОССМАНА "УКРАЇНА БЕЗ ЄВРЕЇВ"

«Это не смерть на войне с оружием в руках, смерть людей, где-то оставивших дом, семью, поле, песни, книги, традиции, историю. Это убийство народа, убийство дома, семьи, книги, веры. Это убийство древа жизни, это смерть корней, не только ветвей и листьев. Это убийство души и тела народа, убийство великого трудового опыта, накопленного тысячами умных, талантливых мастеров своего дела и интеллигентов в течение долгих поколений. Это убийство народной морали, традиций, веселых народных преданий, переходящих от дедов к внукам. Это убийство воспоминаний и грустных песен, народной поэзии о веселой и горькой жизни. Это разрушение домашних гнезд и кладбищ. Это уничтожение народа, который столетиями жил по соседству с украинским народом, вместе с ним трудился, деля радость и горе на одной и той же земле...»

Василь Гроссмана «Україна без євреїв» (газета «Ейнікайт», 25 листопада 1943 р.)

(Джерело: https://zn.ua/HISTORY/babiy-yar-proshloe-i-nastoyaschee-vyzovy-pamyati)

Додаток 2

СВІДЧЕННЯ ПРО БАБИН ЯР

Уривок з протоколу допиту КДБ С. Таужнянського як свідка, який урятувався від розстрілу в Бабиному Яру, та свідчення Раїси Майстренко.

Посилання на файл:
dodatok-2-svidchennya.pdf

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Див. джерела у самому тексті)

Додаток 3

СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ПРО КІЛЬКІСТЬ ЄВРЕЙСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Посилання на файл:
dodatok-3-statystyka.pdf

* Текст файлу знаходиться після додатків.

(Джерело: Шоа в Україні: історія, свідчення, увічнення / За ред. Рея Брандона та Венді Лауер; Пер. з англ. Н. Комарової. – К.: Дух і Літера, 2015)

Додаток 4

ПОСИЛАННЯ НА ФОТО ВІРТУАЛЬНОЇ ВИСТАВКИ "КИЇВ ПІД НАЦИСТСЬКОЮ ОКУПАЦІЄЮ"

Посилання:
http://memory.kby.kiev.ua/main.html#ua:O,collages,21,0,0:node3,-5

(Джерело: Віртуальна виставка "Бабин Яр: пам’ять на тлі історії")

Додаток 5

ПОСИЛАННЯ НА ФОТО ВІРТУАЛЬНОЇ ВИСТАВКИ "ДОЛЯ ЄВРЕЇВ"

Посилання:
http://memory.kby.kiev.ua/main.html#ua:O,collages,11,0,0:node3,35

(Джерело: Віртуальна виставка "Бабин Яр: пам'ять на тлі історії")

Додаток 6

ПОСИЛАННЯ НА РОЗДІЛ ВІРТУАЛЬНОЇ ВИСТАВКИ "ДІТИ БАБИНОГО ЯРУ"

Посилання:
http://memory.kby.kiev.ua/main.html#ua:O,childrens,1,0,0:node1,-52

(Джерело: Віртуальна виставка "Бабин Яр: пам’ять на тлі історії")

Додаток 2

СВІДЧЕННЯ ПРО БАБИН ЯР

1. Люди рухалися суцільним потоком. Більшість несли на собі зроблені у вигляді рюкзаків мішки. Деякі котили перед собою візки з хворими, нездатними рухатися самостійно. Матері везли на візках немовлят, а більш старших – несли на руках або вели за руку; абсолютна кількість тих, хто йшов, були літні люди, підлітки, жінки і діти. Люди плакали від страху перед невідомим майбутнім. Чулися насторожені здивування: «Якщо думають вивозити з вокзалу, то чому ж збирають на Сирці в районі Бабиного Яру?». У зв'язку з великим скупченням людей рух сповільнився.

(Із протоколу допиту КДБ С. Таужнянського як свідка, який урятувався від розстрілу в Бабиному Яру. 20 травня 1980 р. Джерело: ДА СБУ, ф. 7, оп. 8, спр. 1, арк. 123–128. Оригінал. Машинопис)

2. Наша дорога смерти пролегла по улице Саксаганского к еврейскому базару (ныне пл. Победы), затем по Брест-Литовскому шоссе, по ул. Керосинной к району Лукьяновского кладбища. Люди шли, ехали на подводах, везли коляски с детьми, несли больных и стариков на одеялах, носилках. Казалось, все еврейское горе выплеснулось на улицы города. Эта скорбная колонна двигалась очень медленно, часто останавливалась. На очередной остановке возле стадиона «Старт», я отчетливо помню себя сидящей под стеной среди банок с вареньем. Я была маленькая, и банки казались огромными, с широкими горлышками, перевязанными белыми тряпочками.
(Свідчення Раїси Майстренко. Джерело: http://babynyar.gov.ua/raisa-maistrenko)

Додаток 3

Кількість загиблих євреїв у пропорції до довоєнного єврейського населення

Область	Єврейське населення 1939 р.	Місцеві євреї	%
Області, де загинуло до третини євреїв			
Харківська	136 746	12 500	9,1
Ворошиловградська	19 949	2 000	10,0
Чернігівська	31 887	4 000	12,5
Сумська	16 363	3 000	18,3
Ізмаїльська	20 500	4 500	21,9
Запорізька	43 321	10 000	23,0
Полтавська	46 928	11 000	23,4
Сталінська	65 556	16 000	24,4
Дніпропетровська	129 439	35 000	27,0
Області, де загинуло до двох третин євреїв			
Одеська	250 000	100 000	40,0
Кримська	65 452	27 000	41,3
Житомирська	125 007	55 000	43,9
Кіровоградська	26 419	12 000	45,4
Миколаївська	66 402	33 000	49,6
Київська	297 409	77 000	61,4
Чернівецька	102 000	66 000	64,7
Області, де загинуло понад дві третини євреїв			
Дрогобицька	120 000	87 000	72,5
Вінницька	141 825	115 000	81,1
Закарпатська	123 000	100 000	81,3
Львівська	260 000	215 000	82,6
Рівненська	112 000	95 000	84,8
Волинська	123 000	109 000	88,6
Станіславська	140 000	132 000	94,2
Проскурівська	121 335	115 000	94,7
Тернопільська	136 000	132 000	97,0
Загалом	**2 720 538**	**1 568 000**	**57,6**